

NÁVRHY

na posílení sociální ochrany seniorů s nízkými příjmy a osamělých seniorů z nájemních bytů

I. Úvod

Zejména v posledních letech prochází česká generace starších lidí historicky nebývalými procesy, které urychlují diferenciaci její sociální struktury. Od roku 2007 jsou penze valorizovány pouze na minimální zákonem stanovené úrovni (inflace + 1/3 růstu reálných mezd) a od roku příštího dokonce na úrovni třetinové (1/3 inflace + 1/3 růstu reálných mezd). Navíc od října 2011 byl do průběžného penzijního systému založen historicky nový pohyb a to další zvyšování důchodového věku současně se snižováním důchodu. Vládní koalice totiž prosadila neomezenou hranici důchodového věku současně s restriktivním výpočtem starobních penzí. Dle propočtů státu budou nové penze u 70 % příjemců nižší až o 600 Kč měsíčně. To jest o 5,6 procentních bodů oproti současnosti. Přitom životní náklady důchodců důsledkem navýšení snížené sazby daně z přidané hodnoty o 10 procentních bodů (z 5 na 15 %), důsledkem skokového růstu regulovaného nájemného z bytů a dalších nákladů souvisejících s bydlením a také důsledkem placených poplatků ve zdravotnictví a zvýšených plateb za léky významně rostou. Rozevírající se nůžky mezi dynamikou růstu penzí a dynamikou růstu životních nákladů důchodců plně závislých na své penzi snižují finanční dostupnost nájemního bydlení, zdravotní péče i předepisovaných léků. Oba protichůdné procesy, tj. snižování dynamiky růstu nominálních příjmů oproti dynamice růstu výdajů na uspokojení základních životních potřeb, urychlují diferenciaci společenského postavení starobních důchodců nejen podle příjmu, ale také podle druhu bydlení a zdravotního stavu. Nejohroženějšími segmenty sociálního vyloučení jsou senioři s nízkými příjmy, osamělé seniorky bez kombinované penze žijící ve velkých městech z nájemních bytů a také starší senioři a seniorky se zhoršeným zdravotním stavem. Při nakumulování těchto jevů jsou rizika devastace lidské důstojnosti, sociálního vyloučení i nepřímého ohrožení života starších lidí výrazná. Přitom stát, který tyto procesy založil, zcela v čase rezignoval na dostatečné nastavení institutů sociální ochrany, které po odpracování 40 a více roků pro společnost starobním důchodcům jistě náležejí. Posláním projektu, který předkládáme Vládě České republiky, je na tyto nové jevy upozornit a mechanismy přiměřené sociální ochrany ve vztahu k definovaným skupinám starobních důchodců vládě navrhnout.

II. Sociodemografická situace seniorské populace

Počet příjemců starobních penzí dosahoval k 31.12. 2011 2 340 147, osob tj. o 77 132 osob více než v roce předchozím. Starobní penzi sólo pobíralo 1 725 392 příjemců (73,73 %), z toho 788 790 (45,7 %) mužů a 936 602 (54,3 %) žen. Penzi kombinovanou (souběh penze starobní s penzí vdovskou, respektive vdoveckou) pobíralo 86 251 mužů a 528 504 žen, tj. 26,27 % z celkového počtu. Předčasné starobní penze pobíralo 446 532 osob, tj. 19,08 % z celkového počtu. Počet obyvatel starších 60 let věku dosahoval dle výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2 389 083 osob. Z toho starších 65 let bylo 1 644 836 osob, starších 70 let 1 084 167 osob, starších 75 let 697 390 osob, starších 80 let 386 794 osob, starších 85 let 154 681 osob a osob starších 90 let bylo ke dni sčítání 32 952. Počet žen byl vyšší než mužů, početní rozdíly mezi pohlavími narůstaly s věkem.

Věková struktura seniorské populace:

	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 79	80 - 84	85 - 89	90+	Celkem
--	---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----	--------

Muži	353 328	254 313	165 376	121 381	80 131	35 027	7 897	1017453
Ženy	390 919	306 356	221 401	189 215	151 982	86 702	25 055	1371630
ČR celkem	744 247	560 669	386 777	310 596	232 113	121729	32 952	2389083

Struktura a výše peněžních příjmů důchodců:

Dle Statistiky rodinných účtů ČSÚ dosahoval v roce 2011 průměrný roční čistý peněžní příjem českého důchodce (starobního a invalidního) **139 993 Kč**. Tj. **11 666 Kč** měsíčně. Strukturu celkové částky utvářely z 94,18 % penze, z 0,82 % příjmy sociální, z 1,94 % příjmy pracovní a ze 3,06 % příjmy ostatní (kapitálové příjmy, prodej nemovitých a movitých věcí, dary od příbuzných).

Starobní penze:

K 31.12. 2011 dosahovala průměrná starobní penze sólo (penze dle § 29 odst. 1 a 3, § 74, § 76 a § 94 zákona č.155/1995 Sb., penze vzniklé transformací invalidního důchodu v 65 letech věku dle § 61a) zákona č.155/1995 Sb., penze dle § 29 odst. 2 zákona č.155/1995 Sb., penze dle § 31 zákona č.155/1995 Sb. a penze dle § 30 zákona č.155/1995 Sb.) **10 552 Kč**. Z toho **11 700 Kč** u mužů a **9 584 Kč** u žen. Výše průměrné kombinované penze dosahovala u mužů k 31.12. 2011 **13 158 Kč**, tj. o **981 Kč** více než penze starobní a u žen **11 606 Kč**, tj. o **1 575 Kč** více než penze starobní. Celoroční průměrná starobní penze sólo dosahovala v roce 2011 **10 532 Kč**. Reálná kupní síla průměrné starobní penze meziročně vzrostla o **1,41%**, a to po **1,34 %** poklesu v roce předchozím. Nad celostátním průměrem byly penze v Moravskoslezském kraji, Středočeském kraji a v kraji Praha. Nejvyšší penze v republice měl nadále kraj Praha (**11 266 Kč**) a nejnižší nadále kraj Olomoucký (**10 245 Kč**). Dle okresů byly stále nejvyšší penze v okrese Praha 6 (**11 436 Kč**) a nejnižší v okrese Znojmo (**9 779 Kč**). Rozptyl mezi nejvyšší a nejnižší průměrnou starobní penzí dle okresů byl tedy **1 657 Kč**, tj. **15,7 %**.

Česká republika	10 552 Kč	kraj/ČR
Moravskoslezský kraj	10 619 Kč	100,63
Zlínský kraj	10 323 Kč	97,83
Olomoucký kraj	10 245 Kč	97,09
Jihomoravský kraj	10 430 Kč	98,84
Kraj Vysočina	10 279 Kč	97,41
Pardubický kraj	10 333 Kč	97,92
Královéhradecký kraj	10 438 Kč	98,92
Liberecký kraj	10 482 Kč	99,34
Ústecký kraj	10 466 Kč	99,18
Karlovarský kraj	10 330 Kč	97,90
Plzeňský kraj	10 507 Kč	99,57
Jihočeský kraj	10 449 Kč	99,02
Středočeský kraj	10 629 Kč	100,73
Hlavní město Praha	11 266 Kč	106,77

K 1. lednu 2012 byly penze valorizovány v zákonném minimu (základní výměra +40 Kč, procentní výměra o 1,6 %), tj. průměrná starobní penze sólo byla navýšena o **173 Kč** (1,64 %). Vlivem valorizace došlo ke změnám ve struktuře penzí, kde meziročně vzrostl počet příjemců se středními a vysokými penzemi. Zajímavé je, že meziročně vzrostl počet příjemců velmi nízkých penzí. Nejvyšší meziroční nárůst byl u penzí nejvyšších, tj. u penzí nad **14 500**

Kč. Počet penzí zde vzrostl **2,4 x. Nejnižší penze, tj. do 8 000 Kč pobíralo 148 921 osob**, střední penze, tj. od 8 000 Kč do 13 000 Kč pobíralo 1 324 935 osob a nejvyšší penze, tj. nad 14 500 Kč pobíralo 88 245 osob. **Penze oscilující okolo životního minima (3 410 Kč) pobíralo 9 706 osob.** Na průměrnou starobní penzi sólo, tj. na 10 725 Kč nedosahovalo 926 862 seniorů, tj. 53,59 % z celkového počtu. V roce 2011 na průměrnou penzi nedosahovalo 52,12 % důchodců, v roce 2010 55,51 % důchodců a v roce 2009 53,12 % důchodců.

Výše důchodu v Kč		Počet		Index	% z celkového
od	do	2011	2012	212/211	počtu
	do 2 999	4 192	4 522	107,87	0,26
3 000	3 999	9 860	9 752	98,90	0,56
4 000	4 999	9 381	9 764	104,08	0,56
5 000	5 999	15 189	15 224	100,23	0,88
6 000	6 999	30 406	29 028	0,95	1,68
7 000	7 999	91 565	80 631	0,88	4,66
8 000	8 999	227 480	203 597	0,90	11,77
9 000	9 999	319 299	315 065	0,99	18,22
10 000	10 999	309 037	320 469	103,70	18,53
11 000	11 999	261 734	280 128	107,03	16,20
12 000	12 999	172 457	205 676	119,26	11,89
13 000	13 999	103 179	132 574	128,50	7,66
14 000	14 499	25 170	34 858	138,49	2,01
14 500	a více	71 392	88 245	123,61	5,10
Celkem:		1 650 341	1 729 533	104,80	

Z výše uvedeného je zřejmé, že počet starších lidí s nízkými příjmy je řádově **150 000**. Jejich počet bude důsledkem nového výpočtu penzí, důsledkem snížené valorizace a také důsledkem zvýšeného počtu penzí předčasných narůstat. (Meziroční nárůst předčasných starobních penzí dosahoval v letech 2011/2010 67 145 osob).

Starobní důchodci s nízkými příjmy v době krize:

Od října 2011 jsou penze oproti minulosti vypočítávány novým restriktivním způsobem. Dle propočtů státu budou nové penze u 70 % příjemců nižší až o 600 Kč měsíčně. Od ledna 2013 je pak systémově nastavený pokles nominálních příjmů starobních důchodců dále znásoben sníženou valorizací penzí (1/3 růstu spotřebitelských cen + 1/3 růstu reálných mezd). Přitom český mechanismus valorizace penzí je k nízkým příjmovým skupinám důchodců nastaven diskriminačně, protože nejen že nezabezpečuje nastavený podíl na prosperitě společnosti (1/3 růstu reálných mezd) ale ani nevykompenzuje růst jejich životních nákladů! Reálná kupní síla nízkých penzí při vyšším růstu životních nákladů důchodců tak permanentně klesá. Například při valorizaci penzí k 1. lednu 2013 (navýšení základní výměry starobní penze o 60 Kč a procentní výměry o 0,9 %) vrostla průměrná starobní penze sólo o 137 Kč **ale nejnižší starobní penze sólo pouze o 67 Kč, tj. o 70 Kč méně!** V České republice jsou důchody valorizovány s ročním zpožděním, tedy valorizace 2013 má vykompenzovat 1/3 růstu životních nákladů důchodců v roce 2012. Životní náklady důchodců v roce 2012 vzrostly o 4,6 % , tj. o 453 Kč měsíčně, třetinová kompenzace je tedy 151 Kč. **Na tuto částku dosáhnou starobní důchody až od výše 12 000 Kč, důchody nižší nikoliv!** Růst životních nákladů ale postihuje všechny příjmové skupiny důchodců stejně, tedy také jeho kompenzace by měla být u všech příjmových skupin důchodců stejná. Zvýšenou ochranu cca 150 000 starobních důchodců s nízkými příjmy je tedy nezbytné řešit systémově. Na Slovensku situaci

vyřešili tím, že všem důchodcům budou penze dočasně valorizovat (do roku 2015) o stejnou částku, a to o 11 EUR měsíčně.

Výše důchodu v Kč		Počet příjemců v roce 2012	Navýšení důchodů v roce 2013 (60 Kč + 0,9 %)
Od	do		
	do 3 040	4 912	3107, tj. + 67 Kč
3 000	3 999	9 362	4075, tj. + 76 Kč
4 000	4 999	9 764	5084, tj. + 85 Kč
5 000	5 999	15 224	6093, tj. + 94 Kč
6 000	6 999	29 028	7102, tj. + 103 Kč
7 000	7 999	80 631	8111, tj. + 112 Kč
8 000	8 999	203 597	9120, tj. + 121 Kč
9 000	9 999	315 065	10129, tj. + 130 Kč
10 000	10 999	320 469	11138, tj. + 139 Kč
11 000	11 999	280 128	12147, tj. + 148 Kč
12 000	12 999	205 676	13156, tj. + 157 Kč
13 000	13 999	132 574	14165, tj. + 166 Kč
14 000	14 999	34 858	14174, tj. + 175 Kč
14 500	a více	88 245	14670, tj. + 170 Kč
47 000		cca 30	tj. + 463 Kč

Pracující důchodci:

V lokalitách s nabídkou pracovní síly pro starší pracovníky je situaci starobních důchodců s nízkými příjmy možno řešit jejich zaměstnáním. Tedy za předpokladu dobrého zdravotního stavu. Dle výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 pracovalo z 2 389 083 osob starších 60 let 182 004, tj. 7,6 %. Z toho ve věku 60 až 64 let pracovalo 95 543 osob, ve věku 65 až 69 let 56 172 osob, ve věku 70 až 74 let 19 723 osob, ve věku 75 až 79 let 7 274 osob a nad 80 let věku pracovalo 3 292 osob. Důvody proč senioři pracují jsou různé, řada z nich ale pracuje proto, aby přežili. S narůstajícím věkem počet pracujících seniorů klesá.

Alternativní a další návrhy na posílení sociální ochrany seniorů s nízkými příjmy:

Stručná analýza sociodemografické situace starších lidí v České republice naznačuje, že počet osob s nízkými příjmy není řádově významný, tj. případné zavedení speciálních sociálních nástrojů jejich ochrany je finančně akceptovatelné. Nejnižší starobní penze mají důchodci starší 77 let věku, důchodci s penzemi dle § 29 odst. 2 zákona č.155/195 Sb., o důchodovém pojištění, důchodci s předčasnými důchody a OSVČ s minimálním pojistným důchodového pojištění.

1. Novelizovat § 67 zákona č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění - zrušit tzv. automatický mechanismus valorizace penzí a dle § 67 navrátit před 1. říjen 2011, tj. umožnit diferencované navýšování základní i procentní výměry penzí,

- a) varianta 1 – navýšení základní a procentní výměry starobní penze a invalidní penze 3. stupně nastavit tak, aby součet obou částek plně vykompenzoval index růstu životních nákladů u všech příjmových skupin důchodců,

- b) varianta 2 – základní výměru starobních a invalidních penzí valorizovat o 80 % indexu růstu životních nákladů důchodců a procentní výměru o 20 % indexu životních nákladů důchodců,**
- c) varianta 3 – základní výměru starobních penzí valorizovat o index růstu životních nákladů důchodců a procentní výměru o 1/3 růstu reálných mezd.**
- 2. Nízké starobní penze valorizovat dle specifického zákona.**
  - 3. Při růstu životních nákladů důchodců vyšším než 5 procentních bodů penze v mimořádném termínu plošně valorizovat všem, a to o částku předpokládaného měsíčního růstu.**
  - 4. Dočasně, do roku 2016, penze valorizovat plošně všem o stejnou částku dle zákona o mimořádné valorizaci penzí.**
  - 5. Bezprostředně po obnovení růstu české ekonomiky valorizace penzí navrátit na původní hodnoty (100 % kompenzace růstu spotřebitelských cen + 1/3 růstu reálných mezd).**
  - 6. Odstranit daňovou diskriminaci pracujících starobních důchodců, tj. k 1. lednu 2014 obnovit původní slevu na dani.**

III. Bydlení seniorů

Bydlení je jednou ze základních životních potřeb člověka a kvalita jeho uspokojování je nejen měřítkem společenské civilizace ale též významným indikátorem funkčnosti politických, ekonomických a sociálních systémů. Právo na bydlení je historickým aktem mezinárodního práva již od roku 1948, kdy Organizace spojených národů přijala Všeobecnou deklaraci lidských práv. Právo na bydlení je rozpracováno též v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech OSN. V Evropské sociální chartě¹⁾ a v jejím dodatkovém protokolu je právo na bydlení jednoznačně definováno ve vztahu ke starým osobám, jako ke specifické sociální skupině:

„ S cílem zajistit účinné uplatňování práva starých osob na sociální ochranu se smluvní strany zavazují přijmout nebo podporovat přímo nebo ve spolupráci s veřejnými nebo soukromými organizacemi vhodná opatření zaměřená zejména k tomu: ....umožnit starým lidem, aby si svobodně zvolili způsob života a vedli, jak dlouho chtějí a mohou, nezávislý život v jejich známém prostředí poskytnutím: bydlení přiměřeného jejich potřebám a jejich zdravotnímu stavu nebo poskytnutím dostatečné podpory na přizpůsobení jejich bydlení;...²⁾“

Dle článku 10 Ústavy České republiky jsou ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem³⁾. Ústavní garance práva na bydlení, a to nejen seniorské populaci, jednoznačně vyplývají též z judikatury Ústavního soudu: *„Je pravdou, že Listina základních práv a svobod, coby ústavní zákon, neuvedla mezi vyhlášenými sociálními právy výslovné právo na ochranu přiměřené životní úrovně, včetně bydlení. Tato okolnost však nikterak nediskvalifikuje ústavní relevanci tohoto práva zakotveného ve výše uvedených mezinárodních smlouvách. V souladu s ustáleným principem jsou ústavní a smluvní katalogy lidských práv komplementární a působí ve vzájemné harmonii. Tento princip explicitně vyjadřují jak jednotlivé mezinárodní smlouvy o lidských právech, tak i moderní ústavy .....Z uvedeného principu, že neuvedení určitého práva (v tomto případě práva na ochranu přiměřené životní úrovně, včetně bydlení) v Listině nesmí být vykládáno jako omezení tohoto práva zaručeného jednotlivci podle mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, přičemž má jednatelce zaručeno „příznivější zacházení“ (v tomto případě podle mezinárodní smlouvy).“⁴⁾* Z výše uvedeného je zřejmé, že seniorské populaci je právo na bydlení garantováno ústavním pořádkem České republiky. Úkolem státu je tedy vytvořit pro realizaci tohoto práva podmínky. Prováděcí zákon ale dosud přijat není, a to přes programové závazky pěti posledních vlád.

V České republice žije 2 389 083 osob starších 60 let ve 1 468 301 domácnostech. Z toho 48,4 % seniorských domácností bydlí ve vlastním domě, 26,0 % v bytě v osobním vlastnictví, 11,9 % v družstevním bytě a 13,6 % domácností bydlí v bytě nájemním⁵⁾. Průměrná velikost bytu obývaného seniorskou domácností je 52,3 m² podlahové plochy ve vlastním domě, 48,3 m² podlahové plochy v bytě v osobním vlastnictví, 43,2 m² podlahové plochy v bytě družstevním a 45,7m² podlahové plochy v bytě nájemním. Průměrný počet osob seniorské domácnosti obývajcí byt ve vlastním domě je 1,4 v bytě v osobním vlastnictví 1,2 v bytě družstevním 1,1 a v bytě nájemním. Náklady na bydlení dosahovaly v roce 2011, dle Statistiky rodinných účtů ČSÚ, u statisticky průměrné domácnosti důchodce, tj. u 1,49 osoby, 25,1 % penze ve vlastním domě, 20,3 % penze v bytě v osobním vlastnictví, 23,5 % penze v bytě družstevním a 35,4 % penze v bytě nájemním. Přepočítáno na domácnost dvočlennou jde o 18,2 % penze ve vlastním domě, 20,1 % penze v bytě v osobním vlastnictví, 19,1 % penze v bytě družstevním a 25,3 % penze v bytě nájemním. U jednočlenné domácnosti důchodce dosahovaly v roce 2011 náklady na bydlení 28,3 % penze ve vlastním domě, 29,3 % penze v bytě v osobním vlastnictví, 31,3 % penze v bytě družstevním a 42,4 % penze v bytě nájemním. **Přítom hranice společenské přijatelnosti nákladů na bydlení je v České republice nastavena na úrovni 30 % příjmů a pro Prahu na úrovni 35 % příjmů.** Jde o jednu z nejvyšše stanovených hranic nákladů na bydlení z celé Evropy. V roce 2012 náklady na bydlení dále rostou, zejména v nájemních bytech důsledkem skokové deregulace nájemného v Praze a v dalších 26 statutárních městech. V ostatních lokalitách České republiky pak náklady na bydlení rostou důsledkem nájemného tržního. Například v Praze dosahuje regulované nájemné 87,56 Kč až 149,96 Kč za 1 m² podlahové plochy bytu. Vyšše uvedená data prokazují, že finanční dostupnost bydlení je nejrizikovější u osamocených senierek a seniorů z nájemních bytů. Dle výsledků sčítání lidu domů a bytů jich v Praze žije 30 289, v Brně 10 053, v Ostravě 7 963, v Plzni 2 680, v Českých Budějovicích 1 598, atd. V celostátním měřítku žije v nájemních bytech osamoceně 172 059 osob starších 60 let. S přibývajícím věkem počet samostatně žijících seniorů narůstá, v osmdesáti letech věku žijí osamoceně až dvě třetiny seniorů. **Problém vysokých nákladů na bydlení je u starších seniorů navíc kumulován nízkými příjmy.** Starší senioři jsou právě tou sociální skupinou, která je objektivně v nepříznivé sociální situaci a která v civilizovaných zemích požívá zvýšené ochrany státu.

Stručný rozklad funkčnosti stávajícího systému ochrany finanční dostupnosti bydlení:

Právo na bydlení, tj. finanční dostupnost bydlení, mají v České republice garantovat dvě sociální dávky, tj. příspěvek na bydlení dle zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a _____

1) Evropská sociální charta publikovaná pod číslem 14/2000 Sb.

2) Dodatkový protokol k Evropské sociální chartě publikovaný pod číslem 15/2000 Sb.,

3) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

4) Nález Ústavního soudu publikovaný pod číslem 231/2000 Sb.

5) Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011

doplatek na bydlení dle zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Doplatek na bydlení není pro seniorskou populaci funkční a příspěvek na bydlení nezajišťuje finanční dostupnost bydlení jednočlenných seniorských domácností z nájemních bytů dostatečně!

Doplatek na bydlení je dávkou hmotné nouze zajišťující finanční dostupnost bydlení osobám s velmi nízkými příjmy. Tj. osobám s příjmy oscilujícími okolo hodnoty institutu existenčního minima, které je pro osamocenou osobu nastaveno na úrovni 2 200 Kč. Podmínkou přiznání doplatku na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí (příjem do výše 2 200 Kč), nebo příjem do 1,3 násobku částky živobytí. Pro jednočlennou domácnost je částka živobytí 2 200 Kč. Tj. $2\,200 \times 1,3 = 2\,860$ Kč. Nastavené podmínky pro přiznání doplatku na bydlení příjemci starobní penze splnit nemohou, protože jejich příjmy jsou vyšší. Například nejnižší penze je v roce 2013 (součet základní výměry 2 330 Kč a nejnižší procentní výměry 770 Kč) 3 100 Kč. **Tedy nejnižší starobní penze o 240 Kč nastavené podmínky pro přiznání doplatku na bydlení převyšuje. Starobní důchodci na doplatek na bydlení při jeho současném nastavení nedosáhnou!**

Příspěvek na bydlení je pro starší osoby hlavní dávkou, která má finanční dostupnost bydlení zajistit. Nastavení dávky je ale pro sektor bydlení nájemního nedokonalé a od ledna 2013 navíc neodráží novou objektivní realitu. Tj. plné otevření trhu nájemního bydlení a s tím související proceduru sjednávání nové, předem neznámé ceny nájemného. Nové nájemné již nebude předem stanoveno právním předpisem, ale výsledkem dohody dvou smluvních stran, respektive rozhodnutím soudu. Výše dávky, definovaná tzv. normativními náklady na bydlení, je ale stále rozhodována postaru, tedy administrativně byrokratickým způsobem. To je ale velmi obtížné a snadno také v rozporu s objektivní realitou. Například současně nastavený normativ pro osaměle bydlící osobu v bytě užívaného na základě nájemní smlouvy je v šesti krajských městech podhodnocen o 31 až 715 Kč! **Situace je v rozporu s původní konstrukcí dávky, tj. zabezpečit finanční dostupnost nájemního bydlení na úrovni 30 % a v Praze na úrovni 35 % rodinných příjmů!**

Město	Tržní nájem v Kč/1m ² (srpen 2012)	Výše nájemného za 38m ² v Kč	Ostatní náklady související s bydlením v Kč	Podhodnocení normativu v Kč
Praha	132	5 016	2 260	0
Brno	114	4 332	2 260	628
Ostrava	94	3 572	2 260	0
Plzeň	90	3 420	2 260	0
Hradec Králové	92	3 496	2 260	69
České Budějovice	91	3 458	2 260	31
Jihlava	89	2 392	2 260	0
Karlovy Vary	87	3 306	2 260	0
Liberec	87	3 306	2 260	0
Olomouc	105	3 990	2 260	563

Pardubice	103	3 914	2 260	487
Ústí nad Labem	85	3 230	2 260	0
Zlín	109	4 142	2 260	715

V roce 2013 k pohybu výše nájemného jistě dojde, a to zejména směrem nahoru. Rizikové jsou byty malometrážní, tj. byty pro osamocené bydlící seniory, kdy převis poptávky nad nabídkou dosahuje jenom u osob v seniorském věku, dle výsledků sčítání lidu, domů a bytů, 77 214 bytových jednotek. Z toho v hlavním městě Praze 12 512 bytových jednotek, v Brně 5 017 bytových jednotek, v Ostravě 4 204 bytových jednotek, v Plzni 1 297 bytových jednotek, v Liberci 1 094 bytových jednotek, v Olomouci 1 141 bytových jednotek, v Pardubicích 990 bytových jednotek, ve Zlíně 594 bytových jednotek atd. Vysoký převis poptávky nad nabídkou malometrážních nájemních bytů je také vážným problémem pro splnění hlavní podmínky normativu, tj. obývat byt normativně stanovené velikosti. Pro osamocenou osobu jde o byt s velikostí 38 m² podlahové plochy. Senioři se přestěhovat z větších do menších bytů chtějí, ale nemají kam protože cenově dostupné malometrážní města ani bytový trh nenabízejí. Evidovány jsou tisíce žádostí o výměnu bytu. A protože výše dávků při nesplnění normativních nákladů na bydlení je nastavena degresivně, dosahují náklady na bydlení starších osob bydlících ve větších než normativně stanovených bytech až extrémních hodnot. Dle poznání seniorských poraden a poraden sdružení nájemníků jsou náklady na bydlení osamocené bydlících seniorů v nájemních bytech často také vyšší než samotná penze! Situace je neudržitelná, lidé nemají prostředky na uspokojování dalších základních životních potřeb! Například při nájmu 149,96 Kč za 1 m² podlahové plochy bytu, průměrné starobní penzi osamocené bydlící ženy na Praze 6 (Veleslavín, Vokovice, Liboc) ji po zaplacení nákladů na bydlení v 50 metrovém bytě zbývá 29 Kč na den. Při pobírání příspěvku na bydlení 140 Kč na den. Přitom doplatky na léky a zdravotní pomůcky dosahují až 1 500 Kč měsíčně a nákup potravin, nápojů, hygienických potřeb a dalších položek osobní péče u průměrné spotřeby 3 112 Kč měsíčně. (Modelový příklad vychází z průměrné starobní penze ženy z Prahy 6 na kterou 54 % příjmy nedosahuje!).

Návrhy na posílení sociální ochrany osamělých seniorů z nájemních bytů:

Bytová politika státu dovedla výše definovanou skupinu seniorů do situace, kdy po celoživotním placení „na důchod“ nyní ze svého důchodu nejsou schopni zaplatit nájemné a další poplatky související s bydlením. Nastavení sociální ochrany pro tyto osoby rozhoduje nejen o sociálním vyloučení ale potažmo také o jejich životě. Starší senior bez domova dlouho nežije. Změnit je třeba konstrukci obou dávek, přijmout zákon o sociálním bydlení, který by problém finanční nedostupnosti nájemního bydlení osaměle bydlících seniorů vyřešil a také podporovat výstavbu seniorského bydlení.

- 1.** Částky normativních nákladů na bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy nastavit tak, aby u samostatně bydlící osoby v normativně stanoveném bytě dosahovaly výše skutečných nákladů na bydlení v dané obci (§ 26 zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře).
- 2.** Pro hl.m. Prahu a statutární město Brno nastavené částky normativních nákladů na bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy diferencovat dle jednotlivých katastrálních území (tj. tak jak bylo nájemné diferencovaně navyšováno dle zákona č.107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu). Dále diferencovat normativní náklady na

bydlení alespoň dle statutárních měst ČR ((§ 26 zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře).

3. K zabezpečení finanční dostupnosti nájemního bydlení osamocených seniorů iniciovat u úřadů práce širší používání institutu „Mimořádná okamžitá pomoc“ (§ 36 a 37 zákona č.111/2006 sb., o pomoci v hmotné nouzi).
4. Poskytnout Radě seniorů České republiky dostatek finančních prostředků, v rámci zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, na bezplatné bytové poradenství v Praze, Brně, Ostravě a v Hradci Králové (nová procedura sjednávání tržního nájemného ve které se senioři neumí orientovat, zneužití z důvodu věku je velké).
5. Urychleně novelizovat zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ke změně podmínek nároku dávky „doplatek na bydlení“ pro osoby starší 65 let. Tj. odstranit podmínku souběhu dávek „doplatku na bydlení s „příspěvkem na živobytí“. Např. **V § 33 se vkládá nový odstavec 7), který zní:**
„(7) Nárok na doplatek na bydlení má bez splnění podmínek uvedených v odstavcích 1, 3 a 8 též osoba starší 65 let, která nemá dostatečný příjem k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení“. Ostatní odstavce se přečíslují.
6. Urychleně přijmout zákon o sociálním bydlení, minimálně pro osoby v seniorském věku.

VI. Závěr

Projekt Rady seniorů České republiky na posílení sociální ochrany seniorů s nízkými příjmy a osamělých seniorů z nájemních bytů navrhuje odstranit z českého právního řádu nespravedlivou tvrdost zákona ve vztahu k oběma segmentům seniorské populace. K posílení sociální ochrany seniorů s nízkými penzemi je navrhováno provedení 6 legislativních úprav, z toho jedna ve třech alternativách. K posílení sociální ochrany osamělých seniorů z nájemních bytů jsou navrženy 4 legislativní úpravy a 2 úpravy organizačně koncepční. Řádově jde o ochranu cca 150 000 osob s nízkými penzemi a cca 30 000 osamocených seniorů z nájemních bytů v Praze a v dalších velkých městech. U řady případů půjde o problém kumulovaný, čímž se celkový počet chráněných osob sníží. Situace je tedy finančně realizovatelná, náklady odhadujeme v řádu jednotek miliard Kč. Kromě vypracování jednoho zcela nového zákona (zákon o sociálním bydlení, minimálně pro osoby v seniorském věku), respektive dvou zcela nových zákonů (zákon o valorizaci nízkých penzí) se navrhuje novelizace právních předpisů současných, což by nemuselo být časově náročné. Ke zkrácení legislativního procesu lze využít také poslanecké, respektive senátorské iniciativy, přijetí některých návrhů je přímo v legislativní kompetenci vlády a organizačně koncepční návrhy je možno realizovat okamžitě. Jde tedy pouze o politickou vůli současné vládní koalice. Na dokončení Projektu, tj. na úpravě stávající, respektive na tvorbě legislativy zcela nové, je Rada seniorů ČR připravena spolupracovat.

